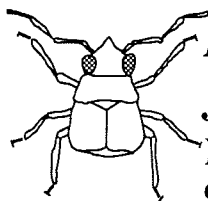

Utajärven Pahka- ja Varpusuon pesimälinnusto 1997

Kimmo Soppela
Jari Jokela

BIOLOGITOIMISTO
JARI VENETVAARA KY
PL 9, Peukaloisentie 28
90451 KEMPELE

Puh 08-388570; fax 08-388572

Utajärven Pahka- ja Varpusuo pesimälinnusto 1997

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Tutkimusalueiden yleiskuvaus	3
Pahkasuo	3
Varpusuo	3
3. Lintulaskennat	4
Pahkasuo	4
Varpusuo	4
4. Pesimälinnusto	5
Pahkasuon linnusto	5
Varpusuon linnusto	5
5. Uhanalaiset ja harvinaiset lajit	6
Uhanalaiset lajit	6
Eu:n lintudirektiivin lajit	6
Suomen erityisvastuulajit	6
Edustavaa elinympäristöä indikoivat lajit	6
6. Suon linnustollinen arvo	6
7. Lähdeviitteet	7

Liitteitä 3 kpl

1. Johdanto

Utajärven kunnassa sijaitseva Varpusuo on laaja metsäsaarekkeiden ja ojitusalueiden kirjavoima suoalue. Läheinen kivennäismaan osittain Varpusuoista erottama Pahkasuo on reunoiltaan ojitettu. Vapo Oy on tilannut biologitoimisto Jari Venetvaara ky:ltä linnustoselvityksen rajaamiltaan yhteensä 195 ha:n kokoisilta alueilta. Varpusuo jakautuu kahteen alueeseen, isompaan itäiseen ja pienempään läntiseen osaan, ja Pahkasuon yhteen, edellisiä suurempaan alueeseen. Tutkimusalueet esitetään liitteessä 3 (kartta).

Tässä selvityksessä kuvataan Pahkasuon ja Varpusuo linnustoa ja esitetään arvio alueen merkityksestä lintujen pesimäpaikkana.

2. Tutkimusalueiden yleiskuvaukset

Pahkasuo

Pahkasuo on ojittamattomilta osiltaan säilyttänyt luonnontilansa melko hyvin. Suotyypeiltään hienoimpia alueita ovat avovetiset rimpineva-alueet ja avoluhta suon koilliskulmassa. Kasvillisuudessa on etenkin suon pohjoisosissa runsaasti mestrofian ilmentäjiä. Uhanalaisia kasveja löytyi alueellisesti silmälläpidettäviin lajeihin kuuluva punakämmekä. Muita mielenkiintoisia lajeja olivat järviruoko, myrkkyykeiso ja pikkumatar. Pahkasuosta on tehty kasvillisuusselvitys (K. Soppela, 1997).

Varpusuo

Varpusuo on keskeltä avointa nevaa. Joka puolella laiteilla on ojituksilla puustoisia soita. Varpusuo keskiosat ovat melko vähäravinteisia. Karuimmat kohdat sijaitsevat Porkkalanahon pohjoispuolella. Paikoin rimmissä on jopa kalvakkanevaa. Avosuon itä- ja pohjoisreunassa on lyhytkotista nevaa sekä tupasvilla- ja rahkarämeitä.

Varpusuo itäisestä osasta on tehty kasvillisuusselvitys (K. Soppela, 1997).

3. Lintulaskennat

Pahkasuo

Pahkasuolla tehtiin yksi linjalaskenta 8.6. 1997 klo 5.00-7.00. Linjanpituus oli noin 2 km ja se kulki pohjois-eteläsuunnassa suon poikki pääosin avosualueella. Linjan sijainti on merkitty kartalle (Liite 3). Sää oli laskenna aikana lämmin ja poutainen. Suon muita osia kartoitettiin linjalaskennan jälkeen ja 9.6. 1997 Varpusuon tutkimusten jälkeen. Lisäksi alueelta tehtiin muita lintuhavaintoja 29. 7. 1997 kasvillisuuskartoituksen yhteydessä.

Varpusuo

Varpusuolla tehtiin yksi linjalaskenta läntisellä aluerajauksella, linja ulottui Saukkojokivarteen Varpusuon alueiden väliin. Läntisellä Varpusuon osarajauksella linnustoa selvitettiin kartoitusmenetelmällä. Linjalaskenta suoritettiin 9. 6. 1997 klo 06.10-08.20. Sää oli laskennan aikana hyvä. Linjan pituus oli 2300 m. Se sijoitettiin Vapo:n rajaaman alueen keskelle mahdollisimman edustavasti. Linjan sijainti on merkitty kartalle (Liite 3). Läntisen pienemmän rajauksen linnustoa kartoitettiin linjalaskennan jälkeen

Laskentalinjoilta on merkitty muistiin kaikki havaitut linnut pääsaralta (25 m laskijan molemmin puolin) ja apusaralta (yli 25 m päässä) (menetelmästä tarkemmin Koskimies & Väisänen 1988). Linjalaskentojen tiedot kuvaavat suoalueiden koko lintulajistoa paremmin kuin pelkästään arvokkaimpien alueiden kartoituslaskennat. Koska linjalaskennoissa on merkitty muistiin kaikki havaitut linnut, saa laskentatietojen perusteella viitteitä myös suon puustoisten reunojen ja reunametsien linnustosta.

Kartoituslaskennassa tutkittavat alueet kuljettiin jalkaisin läpi mahdollisimman tarkoin. Kaikki havaitut linnut merkittiin 1:10000-mittakaavaiselle karttapohjalle linnustonseurannan ohjeiden mukaisesti (Koskimies & Väisänen 1988, Koskimies 1994). Myös pesimättömiltä vaikuttaneet yksilöt merkittiin muistiin..

Laskennoissa keskityttiin ns. varsinaisiin suolintuihin, joihin kuuluvat vesilinnut, kahlaajat, kurki, lokit sekä avomaiden kanalinnut ja avomaiden varpuslinnut. Reunametsien ja metsäsaarekkeiden linnustoa ei inventoitu, mutta niissä havaitut harvinaiset ja vähälukuiset lintulajit (esimerkiksi

kanalinnut, petolinnut ja tikat) merkittiin muistiin. Laskennat suoritti LuK Kimmo Soppela.

Aineistot eivät kerro todellisia lintujen parimääriä, koska niiden selvittämiseen olisi tarvittu 5–7 touko–kesäkuussa tehtyä laskentaa (Koskimies & Väisänen 1988, Koskimies 1994). Useimmissa tapauksissa parimäärät ovat jääneet todellista alhaisemmiksi, sillä yhdessä tai kahdessa laskennassa ei voi havaita kaikkia alueen lintuja. Aineisto antaa kuitenkin riittävän kuvan lajistosta ja linnuston tiheydestä suon linnustollisen arvon määrittämistä varten.

4. Pesimälinnusto

Lintuhavainnot on koottu liitteisiin 1 ja 2 (taulukot) ja eräiden lajien reviirejä esitetään liitteessä 3 (kartta).

Varpusuon linnusto

Varpusuon itäosan linjalaskennassa havaittiin 18 lajia, joista suolajeiksi katsotaan kolme lajia, yksi kahlaaja- ja kaksi varpuslintulajia. Loput 15 lajia ovat tyypillisemmin suon puustoisemmalla reunaosalla ja metsässä eläviä. Suolintujen parimääräksi saatiin 9 ja metsälajien 15.

Varpusuon läntisellä osalla havaittiin vain kaksi suolajia, liro (yksi pari) ja niittykirvinen (neljä paria).

Pahkasuon linnusto

Pahkasuon linjalaskennassa havaittiin kaikkiaan 17 lajia, joista kahdeksan on varsinaisia suolintuja. Suolintulajeista neljä on kahlaajia, vesi- ja varpuslintuja molempia on kaksi lajia. Linjalaskennassa kokonaisparimääräksi saatiin 37 paria, joista suolintuja on 20 paria. Muiden havaintojen perusteella Pahkasuolla pesi myös suokukko ja kurki, jotka kuuluvat suolajistoon, ja suolajien kokonaismääräksi saadaan näin 10 lajia ja 22 paria. Lisäksi alueella havaittiin saalistelemassa varpus- sinisuo- ja tuulihaukka, ja ylilentävänä Varpusuon ja Pahkasuon välisellä kannaksella 19 metsähanhen parvi.

Pahkasuon eteläreunassa suon vesien valumasuunnassa virtaavan Utosjoen varren vaihtelevan korpi-lehtomaisissa kuusivaltaisissa sekametsissä

tavattiin metsälinnustoa, mm. pyy. Lisäksi jokivarren metsästä löytyi hiirihaukan pesä.

5. Uhanalaiset ja harvinaiset lajit

Uhanalaiset lajit

Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan (1992) uhanalaiseksi määrittelemiin silmälläpidettäviin lajeihin kuuluu Pahkasuolla saalistellut tuulihaukka.

Eu:n lintudirektiivin lajit

Euroopan unionin lintudirektiivin lajiluetteloon (liite 1) kuuluvista lajeista Varpusuolla tavattiin liro, ja Pahkasuon alueella kurki, liro, sinisuohaukka ja suokukko. Myös Utojsokivarressa tavattu pyy kuuluu direktiivilajeihin.

Suomen erityisvastuulajit

Suomen erityisvastuulajeja ovat lajit, joiden levinneisyys on keskittynyt Eurooppaan tai jotka ovat Euroopan laajuisesti uhanalaisia, voimakkaasti taantuneita tai harvalukuisia, ja joiden Euroopan kannasta vähintään noin 10 % esiintyy Suomessa (Leivo 1996). Varpusuolla näitä lajeja ovat suon reunametsissä esiintyvä käenpiika ja teeret, ja Pahkasuolla esiintyvät metsähanhi, valkoviklo, kurki ja sinisuohaukka, joista suolla varmasti pesivät vain valkoviklo ja kurki.

Edustavaa elinympäristöä indikoivat lajit

Alueella esiintyvistä lajeista edustavaa suoympäristöä (IBA kriteeri D2c, eri elinympäristöjen tärkeät pesimäalueet, lajiluettelo 5) indikoivat Pahkasuolla tavatut metsähanhi, kapustarinta- ja kurki, ja sinisuohaukka.

6. Soiden linnustollinen arvo

Tutkituista kolmesta alueesta linnustollisesti paras on Pahkasuo. Suolajiston kannalta erityisen hyviä ovat suon pohjois- ja keskiosan avovesirimmikot. Varpusuon linnustollinen arvo on pieni, erityisesti läntinen osarajaus oli linnustollisesti köyhä.

Suolintujen lajimäärän osalta Pahkasuon linnusto on kohtalainen, useat direktiivi- EVA- ja indikaattorilajit joko pesivät tai ruokailevat alueella. Metsälajisto on lajistoltaan tavanomainen. Suon säilyminen avonaisena on tärkeää lintudirektiivi- erityisvastuu- ja indikaattorilajien viihtymisen kannalta. Varsinaisen suolajiston vähäistä määrää (mm. useat tyypilliset kahlaajat puuttuvat) kompensoi vaativien lajien esiintyminen alueella. Em. seikkojen perusteella suon linnustollisen arvon voi katsoa olevan keskimääräistä parempi.

7. Lähdeviitteet:

Koskimies, P. 1994: Linnustonseuranta ympäristöhallinnon hankkeissa. Ohjeet alueelliseen seurantaan. Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja – sarja B18:1–82.

Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988: Linnustonseurannan havainnointiohjeet. Eläinmuseo, Helsinki.

Leivo, M. 1996: EVA – Suomen kansainvälinen erityisvastuu linnustonsuojelussa. Linnut 31:34–39.

Ohenoja, E. (toim.) 1995: Pohjois-Suomen uhanalaisten kasvien ja sienten luettelot.. - Oulun yliopisto, Biologian laitos, Kasvimuseo.

Rassi, P., Kaipainen, H., Mannerkoski, I. & Ståhls, G. 1992: Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1991:30.

Soppela, K. 1997: Pahkasuon kasvillisuus. Tutkimusraportti Vapo Oy:lle. Biologitoimisto Jari Venetvaara Ky:

Soppela, K. 1997: Varpusuon itäisen osan kasvillisuus kasvillisuus. Tutkimusraportti Vapo Oy:lle. Biologitoimisto Jari Venetvaara Ky:

Liite 1. Pahkasuon pesimälinnusto 1997. Taulukossa on esitetty parimäärinä linjalaskennan tulokset. Lisäksi on esitetty lajistoa Utojsjoen varresta ja muita havaintoja suoilta.											
tavatut lintulajit	linjalaskenta	pääsarka	tutkimussarka	Utojsjoki	muuta hav. suoilta	UHEKS-lajit	lintudir.-vilajit	EVA_lajit	indikaattorilajit		
	apusarka										
metsähänhi	1		1		19 yksilöä			x		x	
tavi	1		1								
kurki					pesä, 2 munaa		x	x		x	
kapustarinna	1		1							x	
taivaanvuohi	2		2								
liro	6	1	7				x				
valkoviklo	2		2					x			
suokukko					1		x				
pyy				1			x				
hiirihaukka				pesä, 1 poikanen							
varpushaukka					1 saalisteleva						
sinisuhaukka					1 saalisteleva		x	x		x	
tuulihaukka					1 saalisteleva	x					
korppi	1		1								
metsäkirvinen	4		4								
niittykirvinen	4	3	7								
keltävästäräkki	1	1	2								
hippiäinen				x							
pajulintu	6	2	8								
peippo	1	1	2								
järripeippo	6		6								
punatulku				x							
vihervarpunen	3		3	x							
urpiainen	3		3								
käpylintu sp.	1		1	x							
pajusirkku	2	1	3								
yhteensä	45	9	54			1	5	4		4	

Liite 2. Varpusuon pesimälinnusto 1997. Taulukossa on esitetty parimäärinä Varpusuo itäosan linjalaskennan ja länsiosan kartoituksen tulokset.									
tavatut lintulajit	linjalaskenta, itäosa		tutkimussarka	länsiosa kartoitus	lintudirektiivilajit	EVA_ lajit			
	apusarka	pääsarka							
liiro	3		3	1	x				
teeri	2		2			x			
käki	2		2						
käenpiika	1		1			x			
korppi	1		1						
punakylkirastas	1		1						
harmaasieppo	1		1						
kivitasku	1		1						
metsäkirvinen	4		4						
niittykirvinen	3		3	4					
keltävästäräkki	2		2						
pajulintu	7	3	10						
peippo	1	4	5						
järripeippo	2	1	3						
punatulokku		1	1						
vihervarpunen	5		5						
urpiainen	3		3						
käpylintu sp.	1		1						
yhteensä	40	9	49	5	1	2			

LIITE 3 Varpusuo ja Pahkasuo lintukartoitukset 8.-9.6.1997

